

תכנית התערבות למניעת פגיעה ברשת ולטיפול תקשורת מיטבית לחטיבת הביניים והתיכון

ינואר 2019

שבט תשע"ט

**בעריכת ד"ר דנה אייזנקוט, מדריכה להתמודדות במצבי
לחץ וחירום וגלית מנחם, יועצת בכירה**

תוכן עניינים

3	הקדמה וקישור לשאלונים
4	מילים יוצרות מציאות: עוצרים. חושבים. מכבדים.
9	תפקידם של העומדים מהצד
12	גבולות השיח במרחב האינטרנט כחלק מחופש הביטוי
16	פגיעה ברשת- לשון החוק
21	הגמד והענק במרחב הווירטואלי
	<u>פעילות סיכום- אפשרות א':</u>
23	יוצרים אמנה כיתתית לתקשורת מכבדת ברשת
	<u>פעילות סיכום- אפשרות ב':</u>
25	1. מפגש תלמידים-הורים-מורים לפיתוח אמנה בית ספרית לתקשורת בטוחה ברשת
27	2. מערך שיעור להטמעת אמנה בית ספרית לתקשורת מיטבית ברשת
32	מקורות

יועצות יקרות,

הרשתות החברתיות מהוות חלק אינטגרלי ממרחב החיים החברתיים של ילדים ומתבגרים. רשתות אלה, כגון ווטסאפ, אינסטגרם ופייסבוק, זוכות לפופולריות עצומה בקרב ילדים ובני נוער. לצד זאת, הולכת וגוברת תופעת הפגיעה והבריונות ברשת. בריונות ברשת מוגדרת כפעילות תוקפנית מכוונת, שמטרתה לפגוע באדם אחר באמצעות האינטרנט ומכשירים דיגיטליים.

התכנית שלפניכן פותחה על מנת לקדם תקשורת מיטבית ומוגנת ולמנוע פגיעה ברשת.

התכנית כוללת:

- א. שאלון מתוקשב לתלמידים, להעברה לפני הפעלת התכנית, על מנת להעריך את מאפייני התקשורת הווירטואלית של התלמידים.
 - ב. תכנית התערבות בת שישה מערכים להפעלה בכיתות וכן מערך אחד למפגש משותף של הורים, תלמידים ומורים.
 - ג. שאלון מתוקשב להעברה לתלמידים לאחר הפעלת התכנית, על מנת להעריך את השיפור שיושג. אתן מתבקשות להעלות את הקישור לשאלון לאתר בית הספר, בסיוע רכז התקשוב. (לאחר העברת השאלון יש להסיר את הקישור).
- אני מקווה כי תעשו בתכנית ההתערבות שימוש פורה.
- נשמח לעמוד לשירותכן בכל עת,

בברכה, דנה אייזנקוט.

- קישור לשאלון לפני הפעלת התכנית:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfb_zG-dK0zq61-bVXHg7etEb8AY-lwTxJcQG2z0HRk021LiA/viewform

- קישור לשאלון לאחר הפעלת התכנית:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfImVIY3V-ZFakD2lbsVzbhHCvSm-TCXIf-HnJ-RVcjD_S-g/viewform

מילים יוצרות מציאות: עוצרים. חושבים. מכבדים.

קהל יעד:

כיתות ז'- י"ב

מטרות:

- התלמידים יבינו מהו שיח פוגעני ואלים ברשת.
- התלמידים יבינו מדוע כדאי להימנע משיח פוגעני ברשת, ויהיו מודעים להשלכות שיח כזה על עצמם, על האחר ועל הסביבה.

מהלך הפעילות:

א. דיון במליאה והצגת הנושא

על המנחה לקיים שיח קצר עם התלמידים בשאלות:

- האם אתם חברים ברשת חברתית כלשהי? באלו רשתות?
- האם כתבו עליכם משהו פוגע ברשת? האם נתקלתם בתגובות על פוסטים או תמונות שהעליתם, שהיו פוגעות וגרמו לכם לתחושת אי נוחות? איך הרגשתם?
- האם כתבתם משהו פוגע ברשת על אחר? למה? האם אתם יכולים לשער איך הרגיש/ה?
- מהי בריונות ברשת לדעתכם? (הגדרת המושג למורה: פעילות תוקפנית מכוונת ברשת, כגון: אמירות, תמונות או סרטונים פוגעניים בפוסטים, בשיתופים, אי מוכנות לאשר הצטרפות לקבוצה, או הוצאה מקבוצה מסיבה לא מוצדקת).
- האם קרה שקראתם תגובות עוינות על חברים ברשת החברתית ופעלתם כנגד התגובות האלה? אם כן – כיצד? אם לא – מדוע לא פעלתם להפסקת הפגיעה?

הגדרה:

המנחה מסכמת את הדיון ומסבירה, כי פגיעה ברשת חברתית מכונה "בריונות ברשת". בריונות ברשת היא התנהגות שמטרתה לפגוע באדם אחר ברשת, תוך שימוש באמצעים טכנולוגיים. עוצמת הפגיעה גבוהה מאוד משום שהמעשה הוא פומבי וחשוף לכל מעגל החברים. פגיעה שכזו עשויה להתבטא ב:

- **אלימות מילולית** – מסרים מילוליים פוגעניים (עלבונות, קללות, לעג, איומים);
- **אלימות ויזואלית** – תמונות או סרטונים פוגעניים, תיוג פוגעני לתמונות או סרטונים;
- **סלקטיביות קבוצתית** – הוצאה תלמיד מקבוצה נגד רצונו, מניעת כניסה לקבוצה, פתיחת קבוצה ל"משתתפים נבחרים" בלבד וכולי.

- **אלימות קבוצתית- חרם קבוצתי, פתיחת קבוצה נגד תלמיד מסוים, "קבוצת שנאה" וכו'.**

בריונות ברשת אינה שונה במידה רבה מבריונות בעולם האמיתי – בשני המקרים הקורבנות עלולים להרגיש עלבון, כאב וחוסר אונים. עם זאת, הפגיעה באינטרנט יכולה להיות בעוצמה חזקה יותר, מכיוון שהיא עלולה להתרחש בפני קהל רב, ניתנת להפצה בקלות ומתועדת לאורך זמן ממושך. כמו כן, הנפגע לא תמיד יכול להסיר את הסרטון או את האמירה הפוגעת, דבר שיכול להגביר את עוצמת הפגיעה.

המנחה מסכמת כי היום נעסוק בבריונות ברשת- בביטוייה, בהשלכותיה ובתפקידם של העומדים מהצד- החברים בקבוצה העדים לפגיעה.

ב. מילים יוצרות מציאות: עוצרים. חושבים. מכבדים.

ניתן להעביר את הפעילות בכיתה, אין צורך בחדר מחשבים. המנחה מקרינה את הפעילות על הלוח.

קישור לפעילות האינטראקטיבית:

http://storage.cet.ac.il/PresentationBaRibua/Respecting_Discussion/storage.html

שקופית פתיחה (כ-2 דקות)

בשקופי זאת מוצג נושא הפעילות.

שאלות לדיון:

- למה הכוונה לדעתכם בכותרת "מילים יוצרות מציאות"?
- כיצד נושא זה קשור להתנהלות שלנו ברשתות חברתיות ולאינטרנט בטוח?
- מדוע לדעתכם חשוב לעסוק בנושא זה?

שקופית 2 - לדלג

שקופית 3 (כ-2 דקות)

סרטון "מילים יוצרות מציאות"- הסרטון ממחיש שכאשר אנו כותבים מסר פוגע ברשת הוא יכול להגיע לכל מקום וכולם יראו אותו, לכן חשוב לעצור ולחשוב לפני שכותבים ושולחים.

שאלות לדיון:

- מה הרגשתם כשצפיתם בסרטון?
- מדוע לדעתכם מחקו הפוגעים בסוף הסרטון את האמירות שלהם?

- האם במציאות אנחנו יכולים למחוק באמת את המסרים שאנו כותבים? (למורה: לא, כי גם אם שיניתי ומחקתי יכול להיות שמישהו כבר ראה ועשה צילום מסך).
- איזה מסר לדעתכם ניסו להעביר יוצרי הסרט כאשר הציגו את המסרים שנכתבו ברשת במקומות ציבוריים כגון קיר בית ספר?
- כיצד המסר של הסרטון: "עוצרים. חושבים. מכבדים." יכול להשפיע על אלימות ברשת? המנחה מסכמת את הדיון ומסבירה, כי פגיעה ברשת חברתית מכונה בריונות ברשת. פגיעה שכזו עשויה להתבטא ב:

- אלימות מילולית
- סלקטיביות קבוצתית
- אלימות ויזואלית
- אלימות קבוצתית

המנחה מסבירה: כפי שראינו בסרט, לעתים אנו כותבים ומפרסמים דברים מבלי לחשוב ולהפעיל שיקול דעת לפני. אחרי שהדברים מתפרסמים, כבר מאוחר מדיי ולא ניתן לשנות. לכן, חשוב שנגדיר לעצמנו כללים קצרים שיהוו עבורנו מפתחות לשיח מכבד ברשת.

המפתחות ליצירת שיח מכבד:

- לראות את האחר – לנסות להבין את נקודת המבט והרגשות של האחר.
- לנסח באופן חיובי – לנסח את מה שאנו רוצים לומר בצורה נעימה ולא מעליבה.
- לשמור על התדמית שלי – לשים לב שהדברים שאני כותב מציגים אותי באור חיובי.
- להגיב לגופו של עניין – התייחסות עניינית ומכבדת לנושא.
- לתת מקום לדעה שונה – להבין שיכולה להיות יותר מדעה אחת ולכל אחד זכות להחזיק בדעתו.

לסיכום, כללי אצבע להתנהלות מכבדת ברשת (ניתן להדפיס על כרטיסים ולחלק לתלמידים):

מילים יוצרות מציאות - עוצרים. חושבים. מכבדים

ובקיצור...

לפני שלוחצים: SEND

בודקים - האם הייתם אומרים זאת פנים אל פנים?

מדמיינים - שמישהו אהוב מקבל מסר כזה

מבררים - מה המטרה שלי בכלל?

מתחילים - במשהו חיובי

זוכרים - שלכל אחד מותר לחשוב אחרת

חושבים - האם הייתם מרגישים בנוח שסבתא שלכם תראה את זה?

אם ממש כועסים - לא שולחים! מחכים, נרגעים, ואז מחליטים

שאלות לדיון על כללי האצבע:

- לאילו מהכללים אתם הכי מתחברים?
- באילו כללים תעשו שימוש?
- האם יש כלים שכבר היום אתם משתמשים בהם?

לכיתות ז'-ט':

המנחה תעלה שאלה לדיון: דמיינו שהייתה אפליקציה שהייתה מנחה אותנו לבדוק כל אמירה או פרסום שלנו לפני שהוא מתפרסם ברשת, מתוך כוונה למנוע פגיעה באחרים באמצעות מילים, תמונות או סרטונים. מה היה עליה לבדוק לגבי הפרסומים שלנו?

יש לרכז את תשובות התלמידים על הלוח ולמייין אותן על פי הקריטריונים הבאים:

- א. האם מה שאפרסם חיובי?
- ב. האם מה שאפרסם עלול לפגוע באחרים?
- ג. האם הייתי רוצה שיפרסמו דברים דומים עליי?
- ד. האם הייתי רוצה שהוריי יראו את מה שאפרסם?

3. המנחה אומרת לתלמידים: אפליקציה כזו אינה קיימת במציאות. אבל כל אחד מאתנו יכול לפתח אותה בתוכו!

אם נקדיש כמה שניות של מחשבה לפני לחיצה על ה – LIKE, ה-SEND או לפני פרסום התכנים והתמונות, נוכל להתנהל באופן חיובי ולהימנע מפגיעה באחרים.

4. המנחה תחלק לכל תלמיד את הכרטיס "עוצרים. חושבים. מכבדים." (מצ"ב) ותבקש מהתלמידים לחשוב על 2-3 דוגמאות לתכנים שהם פרסמו. כל תלמיד יתבקש לשאול את עצמו את 4 השאלות המופיעות בדף לגבי כל פרסום ולסמן V/X בריבוע הריק ליד כל שאלה.

5. במליאה, תלמידים מתנדבים יוכלו לשתף בפרסומים עליהם חשבו ובתשובות שסימנו לגביהם. בעת השיתוף, חשוב להעלות לשיח את השאלה: אם הייתם עוצרים לחשוב במשך כמה שניות, ושואלים את עצמכם את 4 השאלות, האם הייתם פועלים אחרת? מדוע?

תפקידם של העומדים מהצד

מטרות:

- הבנה שחוסר תגובה לאירועי פגיעה ברשת מהווה "הסכמה שבשתיקה" לאירוע הפגיעה ומעביר מסר של אישור לפגיעה.
- לקיחת אחריות אישית כעד לפגיעה ונקיטת פעולה יזומה להפסקתה.

קהל יעד: כיתות ז'-י"ב

מהלך הפעילות:

א. הקראת סיפור המקרה ודיון במליאה:

המורה תקריא לתלמידים את הסיפור הבא (לחילופין, ניתן לבקש מתלמידים שיקריאו בקול):

שי-לי היא חברתי הטובה. אנחנו מספרות זו לזו הכל – כולל כל הסודות הכי סודיים שלנו. למשל, שי-לי סיפרה לי שהיא מאוהבת ביהל, מכיתה י'5. ואני סיפרתי לה על מקרה שבו עשו עליי חרם כשהייתי בכיתה ה'. למרות שעבר מאז המון זמן, הזיכרונות מהחרם מלווים אותי.

נורא חשוב לי להיות מקובלת ונראה לי שאני עושה את זה לא רע. אבל אתמול היה מקרה שהעמיד אותי במבחן קשה. שי-לי רבה עם ליאל מהכיתה. האמת, הריב היה בגלל שליאל שאלה את יהל אם בא לו ללכת איתה לסרט, ושי-לי גילתה את זה. זה היה מכוער.

אבל הבעיה שלי התחילה עם מה שקרה אחר הצהריים בקבוצת הווטסאפ של השכבה. ליאל כתבה שם ששי-לי מאוהבת ביהל ולגלגה עליה. היא קראה לה "מכוערת עם אף בטטה" ושאלה מי חושב שעם אף כזה יש לה סיכוי שאיזשהו בן יהיה חבר שלה. היו אחרים שהגיבו ואמרו שהיא צריכה ניתוח דחוף באף ומשם הדברים רק הידרדרו.

אני, ששי-לי היא החברה הכי טובה שלי, הרגשתי שאני חייבת לומר משהו. לעשות משהו שיפסיק את זה. משהו! אבל... כלום לא יצא ממני. פחדתי שאם אכתוב משהו לטובת שי-לי, יתחילו לכתוב דברים מגעילים גם עליי. זכרתי את החרם ההוא, שאין שום מצב שאתן לזה לקרות לי שוב. בקיצור, הרגשתי שהידיים שלי מאובנות ולא הצלחתי לכתוב כלום לטובתה.

אני לא יודעת איך אני מתלבשת הבוקר ומגיעה לבית הספר... איך אביט לה בעיניים?

ב. עבודה בזוגות ודיון במליאה:

המורה תנהל שיחה בכיתה בעקבות הקראת הסיפור:

- מה עורר בכם הסיפור? אילו מחשבות? רגשות?

- הדוברת בסיפור מספרת על חוויית השתיקה ואי-תגובה לפגיעה ברשת. האם חוויה זו מוכרת לכם? מי ומה גורם לכם לא להגיב ברשת?

המורה תבקש מהתלמידים להתחלק לזוגות. בזוגות יתבקשו לספר על אירוע ברשת שבו שתקו למרות שלא רצו לשתוק או שבדיעבד התחרטו ששתקו. המורה תזמין תלמידים מתנדבים להציג במליאה את הסיפורים שעלו בשיחה הזוגית. בהמשך לסיפורים, יתנהל דיון בנוגע לשאלות הבאות:

- מה זה "להיות עדים" ברשת האינטרנט ובטלפונים הניידים?

- המורה תיתן הסבר באשר למושג ה"עומדים מהצד" במרחב הווירטואלי: מושג זה מתייחס לילדים ובני נוער אשר עדים לפגיעה במישהו אחר, המתרחשת במרחב הווירטואלי.

אם הצופה מהצד אינו מתערב בנעשה, הוא למעשה שותף לפגיעה ותומך בה, משום שהוא משמש כקהל לפוגע.

בנוסף, בני נוער הופכים ביתר קלות לשותפים לפגיעה כאשר הם לוחצים like, משתפים או כותבים תגובות אוהדות לפגיעה.

- לאחר מתן ההסבר, המנחה תשאל:

- כיצד משפיע "אפקט העומדים מהצד" על תקשורת פוגענית ברשת ובטלפונים הניידים? (למנחה: יש להסביר שהעומדים מהצד הם כמו קהל בהצגה: למרות שהקהל לא משתתף בהצגה ויושב בשקט, הוא הכרחי כדי שההצגה תתקיים- בלי קהל אין הצגה. כך גם העומדים מהצד במרחב הווירטואלי).

- מה זה "לעשות מעשה" כשאנו עדים לפגיעה באמצעות הרשת והטלפונים הניידים?

- כולנו עדים להתנהלות פוגעת המתקיימת לעיתים באמצעות הרשת והטלפונים הניידים. כשאתם נחשפתם לאדם אחר שנפגע בדרך זו - מה עשיתם? מה לא עשיתם?

מה הייתם עושים אחרת בדיעבד?

ג. ניסוח מסרים ללקיחת אחריות חברתית במליאה:

בסיום הדיון, חשוב לגבש עם התלמידים מספר מסרים וכללים ללקיחת אחריות חברתית:

- לא ניקח לקחת חלק בפעילות הפוגעת!
- חשוב לדווח על הפגיעה ולעמוד לצד מי שנפגע. לדווח, לתמוך, לסייע ולפנות/להפנות לעזרת מבוגר.
- גם הפוגע זקוק לעזרה – מישהו שיעצור אותו לפני שהוא יעבור על החוק וישלם מחיר.
- לקבוצה יש כוח בעמידה מול פוגע אחד או מול מספר פוגעים – אפשר וחשוב לשתף חברים, ולגייס אותם שיעזרו גם הם.

- כשאנחנו מצייתים לכללים שהפוגעים ברשת קובעים, אנחנו הופכים אותם לכללים שלנו. לקבוצה יש כוח משותף לקבוע כללים חיוביים.
- חשוב לפנות למבוגרים המשמעותיים- הורים, מורים, יועצת, מנהלת ולעדכן לגבי פעילות שלילית המתקיימת ברשת. התנהגות זו אינה מהווה הלשנה, אלא דיווח היכול לסייע הן לצד הנפגע והן לצד הפוגע.

גבולות השיח במרחב האינטרנט כחלק מחופש הביטוי

מטרות:

- הבנת גבולות חופש הביטוי: פגיעה בזולת.
- יישום משמעות גבולות חופש הביטוי במרחב הווירטואלי.

קהל יעד:

כיתות ז'-י"ב

מהלך הפעילות:

1. המנחה תכתוב על הלוח את הסעיף העוסק בחופש הביטוי מתוך [הכרזת זכויות האדם](#):
"כל אדם זכאי לחירות הדעה והביטוי, לרבות החירות להחזיק בדעות ללא כל הפרעה, ולבקש ידיעות ודעות, ולקבלן ולמסרן בכל הדרכים וללא סייגי גבולות". (מתוך: "ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם", סעיף יט').
2. הכיתה תחולק לארבע קבוצות (אפשר גם בזוגות). כל קבוצה תקבל דף ובו תיאור מקרה העוסק בנושא ודרכי תגובה אפשריות.
הקבוצות ידונו בשאלות המנחות המופיעות תחת תיאור המקרה. יש להנחות את התלמידים לכתוב סיכום לדיון שערכו.

גבולות השיח במרחב האינטרנט כחלק מחופש הביטוי

אירוע:

תהל, תלמידת כיתה י', שמה לב בתום יום הלימודים כי מכשיר הטלפון הסלולרי שלה נעלם מילקוטה. היא פנתה בנושא זה למחנכת הכיתה. המחנכת ערכה בירור בין כל התלמידים ובסופו של דבר התברר, כי ניר, אחד התלמידים בכיתה, לקח את המכשיר. ניר החזיר לתהל את הטלפון, אך סרב להתנצל בטענה, כי מצא את המכשיר זרוק על הרצפה ולא ידע למי הוא שייך, לכן לקח אותו. תהל ספרה על כך לחברותיה, והן כעסו מאוד על המעשה של ניר ועל סירובו להתנצל. הן החליטו לפעול על מנת שכולם ידעו על מעשה הגנבה וישמרו שניר לא יתקרב לחפצים יקרים השייכים להם.

להלן מספר דרכי פעולה, שאותן שוקלות החברות:

- א. לפרסם בקבוצת הווטסאפ של הכיתה פוסט על האירוע.
- ב. לבקש פגישה אישית עם יועצת השכבה, לשתף אותה במקרה ולבקש את עזרתה בטיפול.
- ג. לצלם את תהל עצובה ולפרסם את התמונה בפייסבוק, בתוספת כתיבת ביקורת על גניבת מכשיר הטלפון שלה על ידי ניר ועל כך שסרב להתנצל.
- ד. לפרסם תלונה בפורום תלמידי השכבה על הטיפול הלא מספק של בית הספר בניר בעקבות הגניבה.
- ה. לפנות לתיבת הפניות הווירטואלית של רכזת השכנה בתלונה על הטיפול בניר.

שאלות מנחות לדיון:

- מהי הפגיעה שחוזה תהל? כיצד היא מרגישה, לדעתכם?
- אלו תגובות, לדעתכם, מתאימות ואלו תגובות אינן מתאימות? מדוע?
- כיצד תסבירו את התגובות שאותן הגדרתם כ"לא מתאימות" על פי חוק חופש הביטוי? עם אלו זכויות תגובות אלה עלולות להתנגש?
- הציעו תגובות נוספות שלדעתכם מתאימות למקרה.
- הציעו הגדרה המתאימה, לדעתכם, לחופש הביטוי.

- יש לעודד את התלמידים לפתח הגדרה שתאפשר לאדם להביע את דעתו כל עוד לא פגע בזולת.

במליאה:

המנחה תאפשר לנציג מכל קבוצה לתאר את עיקרי התובנות שעלו בקבוצתו. לאחר מכן המנחה תחדד כי חופש הביטוי אפשרי עד לגבול ה"אדום": פגיעה באדם אחר. המנחה תקריא את ההגדרה לשיימינג מתוך ויקיפדיה: (באנגלית Shaming, מהמילה האנגלית Shame) :

שיימינג היא תופעה של ביוש אדם או מותג באמצעות האינטרנט, ובפרט באמצעות הרשתות החברתיות".

המנחה תציג פרסום של יאיר לפיד כאדולף היטלר (מצ"ב מטה):

<http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/481/803.html>

שאלה לדיון: מה הקשר בין שיימינג וחופש הביטוי?

סיכום הפעילות

המנחה מסכמת, כי לכל אדם יש זכות להביע את דעותיו המרחב הממשי ובמרחב הווירטואלי, כל עוד עשה זאת באופן מכבד ומבלי לפגוע באדם אחר. פגיעה ברשת באדם אחר מהווה לא רק הפרה של חופש הביטוי, אלא עבירה על החוק, כפי שנלמד בשיעור הבא.

המנחה תקריא את ההסבר הבא לחופש הביטוי:

"חופש הביטוי הנו ערך דמוקרטי ראשון במעלה, אך הרי ברור שגם לערך הזה- כמו לכל זכות דמוקרטית אחרת- יש גבולות המתחייבים מן הצורך לכבד אף את זכויות הזולת. חציית הגבולות הללו לא רק מסכנת ערכים דמוקרטיים אחרים (ובראש ובראשונה את ערך החיים) אלא אף את חופש הביטוי עצמו"

משה נגבי, מתוך ספרו: כסדום היינו- במדרון

ממדינת חוק לרפובליקת בננות.

פגיעה ברשת- לשון החוק

מטרות:

להביא לידיעת התלמידים כי בריונות ברשת אינה רק עברה מוסרית, אלא אף מהווה עברה על החוק בישראל.

קהל יעד:

כיתות ז'-י"ב

מהלך הפעילות:

1. המנחה אומרת לתלמידים: בשיעורים האחרונים דיברנו על פגיעה מסוגים שונים ברשת. ראינו שישנם סוגים שונים של פגיעה:

- אלימות מילולית, כגון: לעג, עלבונות, קללות, איומים ולשון הרע,
- אלימות ויזואלית, העלאת תמונות וסרטונים פוגעים,
- סלקטיביות קבוצתית, כגון הוצאת משתתף מקבוצה נגד רצונו, או מניעת כניסה לקבוצה,
- ואלימות קבוצתית, כגון חרם קבוצתי או פתיחת קבוצה נגד תלמיד.

למדנו שפגיעה ברשת הנה דבר שלילי ומזיק מאוד.

היום נבדוק האם פגיעה ברשת היא מעבר לפגיעה מוסרית- האם היא גם עבירה על החוק: האם ישנם בישראל חוקים האוסרים על פגיעה ברשת?

המנחה שואלת את התלמידים:

- מה זה חוק?
- מדוע חשוב שבמדינה יהיו חוקים?
- אלו חוקים אתם מכירים?
- האם לדעתכם חשוב שיהיו חוקים האוסרים על פגיעה ברשת?
- אלו חוקים חשוב, לדעתכם שיהיו?

המנחה אוספת את "הצעות החוקים" של התלמידים על הלוח.

2. המנחה אומרת: אכן, בישראל ישנם חוקים האוסרים על פגיעה ברשת לכל סוגיה: פגיעה מילולית, פגיעה קבוצתית ופגיעה ויזואלית.

ישנם ארבעה חוקים עיקריים הקשורים לנושא: (מצ"ב ככרטיסיות)

- א. **החוק למניעת הטרדה ואיום:** החוק אוסר להטריד אדם בכל דרך הפוגעת בו וגורמת לו לחוש מאוים: "המאיים על אדם בכל דרך שהיא בפגיעה בגופו, בחירותו, בשמו הטוב ... בכוונה להפחיד את האדם או להקניטו, דינו מאסר שלוש שנים".
- ב. **חוק התקשורת קובע** כי "אדם המשתמש במתקן תקשורת ובכלל זה שליחת מסרונים או הפצת מסרים באמצעות המחשב, באופן שיש בו כדי לפגוע, להפחיד, להטריד, ליצור חרדה או להרגיז שלא כדין, דינו מאסר שלוש שנים".
- ג. **חוק הגנת הפרטיות**, קובע כי "פרסום תצלום, סרט או הקלטה של אדם, בנסיבות שבהן הפרסום עלול להשפיל את האדם או לבזותו, ולא ניתנה הסכמתו לפרסום, מהווה עבירה של הטרדה מינית".
- הפוגע במזיד בפרטיות זולתו באחת הדרכים האמורות, דינו - מאסר חמש שנים.
- ד. **חוק איסור לשון הרע** אוסר על לשון הרע וקובע שלשון הרע היא:
- דבר שפרסומו עלול להשפיל אדם בעיני אחרים או להפוך אותו למטרה לשנאה, לבוז או ללעג מצדם.
 - לבזות אדם בשל מעשים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו.
- החוק קובע עונש של עד שנת מאסר למי שמפרסם לשון הרע בכוונה לפגוע.
- המנחה מבקשת מהתלמידים לתת דוגמא כיצד פגיעה ברשת מבטאת עבירה על כל אחד מהחוקים.
3. המנחה מחלקת את הכיתה לארבע קבוצות. כל קבוצה מקבלת את אחד מהחוקים ומתבקשת למנות ראש קבוצה. המנחה אומרת: כעת נצפה בסרט. במהלך הצפייה, כל קבוצה מתבקשת לחשוב אלו דוגמאות לעברה על החוק שהיא קבלה מופיעות בסרט.
- המנחה מקרינה את הסרט "ילדים ללא רחמים" או "אלימות וירטואלית" ומדגישה במהלך הצפייה דוגמאות לעבירות על החוקים השונים.
- קישור לסרט "ילדים ללא רחמים":
- <https://www.youtube.com/watch?v=kYyQTOmnWQg>
- קישור לסרט "אלימות וירטואלית":
- <https://www.youtube.com/watch?v=SkVbwxmN7nA>
- לאחר הצפייה יש לאפשר לקבוצות כ-10 דקות לדיון.
- במליאה, נציג מכל קבוצה מציג את תוצרי הדיון של קבוצתו.

סיכום הפעילות:

המנחה אומרת: למדנו היום כי החוק בישראל אוסר על כל פגיעה ברשת. בדיוק כפי שהחוק אוסר לגנוב או להרוג, כך הוא אוסר על פגיעה ברשת. חשוב שנזכור, כי פגיעה ברשת היא תמיד מתועדת ולכן קל מאוד להוכיח אותה במשטרה או בבית המשפט. כפי שאיננו עוברים על חוקים אחרים- חשוב שלא נעבור גם על החוקים הקשורים לפגיעה ברשת! יש להסביר כי התלמידים מעל גיל האחריות הפלילית (12) ולכן על פגיעה ברשת הם עלולים לשלם מחיר כבד.

החוקים בכרטיסי דיון:

החוק למניעת הטרדה ואיום

- אסור להטריד אדם אחר בכל דרך הפוגעת בו וגורמת לו לחוש מאויים: בפגיעה בגופו, בחירותו, בשמו הטוב בכוונה להפחיד את האדם או להקניטו.
- אלו דוגמאות לעברה על החוק ישנן בסרט?

חוק התקשורת

- אדם המשתמש במתקן תקשורת, אסור שישלח מסרונים או יפיץ מסרים באמצעות מחשב או טלפון סלולרי, באופן העלול לפגוע, להפחיד, להטריד, או להרגיז.
- אלו דוגמאות לעברה על החוק ישנן בסרט?

חוק הגנת הפרטיות

- פרסום תצלום, סרט או הקלטה של אדם, בניסיון שבהן הפרסום עלול להשפיל את האדם או לבזותו, ולא ניתנה הסכמתו לפרסום, מהווה עבירה של הטרדה.
- אלו דוגמאות לעברה על החוק ישנן בסרט?

חוק איסור לשון הרע

- לשון הרע היא דבר שפרסומו עלול להשפיל אדם בעיני אחרים או להפוך אותו למטרה לשנאה, לבוז או ללעג מצדם.
- אלו דוגמאות לעברה על החוק ישנן בסרט?

הגמד והענק במרחב הווירטואלי

מטרות:

- פיתוח תקשורת מיטבית ברשת.
- אימון והתנסות בפרסום מסרים מפרגנים.
- קידום האקלים הכיתתי.

קהל יעד:

כיתות ז'-י"ב.

מהלך הפעילות:

א. דיון במליאה והצגת הנושא

על המנחה לקיים שיח קצר עם התלמידים בשאלות:

- האם כתבתם פעם ברשת משהו טוב על חבר/ה? מה זה היה? האם סיפר/ה לך איך הרגיש/ה?
- האם כתבו עליכם משהו טוב ברשת? מה נכתב? איך הרגשתם?
- אילו מעשים טובים יכול אדם לעשות למען אחר/ת ברשת?

המנחה מסכמת את הדיון ומסבירה, כי כאשר כותבים לנו דברים טובים ומפרגנים וכאשר אנו כותבים דברים כאלה לאחרים, זה גורם לנו להרגיש טוב ויוצר אווירה נעימה. היום נתחיל בפעילות שבה נעשה טוב לתלמידים אחרים ברשת.

הפעילות מבוססת על משחק "הגמד והענק".

תלמידי הכיתה יקבלו פתקים ובהם שמות של התלמידים להם הם יעניקו יחס חיובי ותשומת לב במשך השבוע כולו.

במשך שבוע ימים ה"גמדים" יפרגנו ויאמרו אמירות חיוביות לענקים שלהם ברשת החברתית. על כל סטטוס, תמונה, או אומירה של הענק שלהם, הם ירשמו תגובות חיוביות.

בנוסף, על כל ילדי הכיתה לפרגן לכלל התלמידים, כך שהגמד לא יתגלה בקלות.

כתוצאה מכך, ברשת החברתית כלל תלמידי הכיתה יזכו לשפע של מילים טובות מכל הכיתה כשאחד מהם הוא הגמד...עליו לזהות מיהו הגמד.

בסוף השבוע יערך דיון ובו יועלו השאלות:

- מה היה מיוחד בשבוע זה ברשת?
- האם הרגשתם שונה ביחס של חבריכם אליכם?
- מה המילה הטובה עושה לאדם האומר אותה? ולמקבל...?

לסיום המורה תקרין את השיר: מתי בפעם האחרונה עשית [משהו טוב למישהו אחר](#)? ותפנה שאלה לתלמידים:

- מה הקשר בין השיר לבין הפעילות שחוו?

קישור לשיר: <https://www.youtube.com/watch?v=6yxUFukaZ78>

פעילות סיכום- אפשרות א':

יוצרים אמנה כיתתית לתקשורת מכבדת ברשת

מטרות:

- פיתוח אמנה שתגדיר כללים מוסכמים לתקשורת מכבדת ברשת.
- גיוס כל תלמידי הכיתה לשותפות ולמחויבות לאמנה.

אוכלוסיית יעד:

כיתות ז'-י"ב

מהלך הפעילות:

המנחה אומרת לתלמידים:

בשיעורים האחרונים למדנו על מאפייני התקשורת של תלמידים ברשתות חברתיות. ראינו כי לעתים התקשורת עלולה להיות פוגענית בדרכים שונות. כמו בחלק ניכר מתחומי החיים, גם בנושא התקשורת ברשת חשוב שנגבש כללים ונהלים שיהיו מוסכמים על כולם ויחייבו את כולם.

במאי 2012 נחתמה "אמנה לשימוש אחראי ומשכיל באינטרנט" על ידי יושבת ראש מועצת התלמידים והנוער הארצית דאז אופק הרניק, שר החינוך דאז, ח"כ גדעון סער, ויושב ראש וועדת החינוך דאז ח"כ אלכס מילר.

קראו את אמנת הנוער הישראלי להתנהגות נאותה באינטרנט.

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/347325D7-4E52-420B-956A-CBDD53740C90/145736/amanatnoar.pdf>

יש לקיים עם התלמידים שיח בשאלות הבאות:

- מה דעתכם על הכתוב באמנה?
- האם הייתם מוסיפים לה או משנים אותה? כיצד?
- מתוך השיעורים האחרונים, אלו נושאים נוספים חשוב, לדעתכם, שיופיעו באמנה?

המנחה רושמת על הלוח את דברי התלמידים. נושאים רלוונטיים עשויים להיות:

- נהלים וכללים לתקשורת כיתתית ברשת (לדוגמא, מספר הקבוצות המותר בכיתה, שעות פעילות הקבוצות, הכנסה והוצאה של תלמידים מקבוצות),

- שיח מכבד והימנעות מאלימות מילולית, כגון: עלבונות, לעג, קללות, איומים וכו' ברשת;
- הימנעות מאלימות ויזואלית ברשת, לרבות העלאת תמונות או סרטונים פוגעים.
- ערבות הדדית ותפקידים של העומדים מהצד העדים לפגיעה.

המנחה מחלקת את תלמידי הכיתה לקבוצות, על פי מספר הנושאים שעלו. כל קבוצה מקבלת נושא או שניים מתוך הנושאים שעלו בשיח המליאתי ומתבקשת לבחור ראש קבוצה. כל קבוצה מתבקשת פתח כלל או נוהל עבור הנושא שהקבוצה קבלה. אפשר גם לנסח "סלוגן" (אמרה קליטה) בנושא.

במליאה: נציג מכל קבוצה מציג את הכלל ואת הסלוגן שקבוצתו ניסחה. המנחה (או תלמיד/ים מתנדב/ים) אוספת את הכללים ויוצרת מהם אמנה כיתתית.

בהמשך, מומלץ כי נציגי מועצת התלמידים יאספו את כל האמנות הכיתתיות וימזגו אותם לאמנה בית ספרית.

דוגמא לאמנה בית ספרית שנבנתה בבית ספר "סמילנסקי" רחובות (יסודי) בשיתוף תלמידים, מורים והורים:

סמילנסקי- בית חינוך ליזמות

מקום בו כל אחד יכול

אמנה בית ספרית - לתקשורת וירטואלית מיטבית

אנו, תלמידים, מורים והורים בבית ספר "סמילנסקי", גאים להציג אמנה בית ספרית לתקשורת מיטבית ברשתות חברתיות. האמנה הנה פרי עבודתנו המשותפת ומהווה תוצר לתהליך למידה בית-ספרי שעברנו.

תרבות שיח:
נהלים מקובלים-
על חברי הקבוצה שומרים!
בכל כיתה תהיה קבוצה כיתתית אחת, בה שותפים כל הילדים.
פעילות הקבוצה תתקיים בשעות המקובלות. נשמור על מינון מתאים כדי שבקבוצה יהיה נעים- תחשוב מההתחלה- תגביל את החבילה!

אחריות אישית וערבות הדדית:
העומד מהצד- מדווח מיד!
אנו, הילדים, נגלה ערנות למקרים של פגיעה בילדים אחרים בקבוצה.
על כל מקרה של פגיעה- מדווח מיד למורים ולהורים.
אם לא תספר, זה לא יפתר. כלקול המביע- משפיע!

תקשורת מכבדת:
דיבור נאות- זה האות!
מסר קצר, קולע ולא פוגע!
נקפיד על שפה מכבדת ברשתות החברתיות.
שפה נעימה- נקייה ממילות גנאי, עלבונות או איומים.

תפקיד ההורים:
הורה עוזר, הורה יכול, תמיד חייב לשמור.
אנו ההורים נגלה מעורבות בפעילות ילדינו ברשתות החברתיות.
נשוחח עם ילדינו על כללי השיח ברשתות החברתיות.

קבלה חברתית:
כולנו פה אחד!
נגלה יחס חיובי לכל החברים בקבוצה.
לא נסיר חבר מהקבוצה.
כולנו מתייחסים ושוברים על יחסים.

תקשורת הורים-מורים:
בקבוצת הורים- הודעות מעבירים. הודעות אישיות- למורה ישירות!
נקפיד על שיח מכבד בקבוצת המבוגרים, נהווה דוגמא לילדים.

הפצת תמונות, סרטונים:
ספור עד Ten לפני ה"Send".
לעצור ולחשוב לפני הלחיצה- זה חשוב לפני ההפצה!
נבקש רשות מחברים לפני שנעלה את תמונתם.
לא נעלה תמונות או סרטונים מביכים או פוגעים.

פעילות סיכום- אפשרות ב':

1. מפגש תלמידים-הורים-מורים לפיתוח אמנה בית ספרית לתקשורת בטוחה ברשת

מטרות:

- פיתוח אמנה משותפת לתקשורת וירטואלית בטוחה.
- יצירת תוצרים המקדמים תקשורת וירטואלית בטוחה.

עזרים:

- מחשב
- מקרן ומסך
- כרטיסי דיון בקבוצות

הכנה למפגש:

- למפגש יוזמנו: הנהגת ההורים, תלמידי מועצת התלמידים והוריהם וכן מנהל בית הספר וכל צוות המורים. במפגש זה תפותח התשתית לאמנה הבית ספרית לתקשורת וירטואלית מיטבית.
- המשתתפים ישבו בקבוצות של 6-10 משתתפים. כל קבוצה תהיה מורכבת ממורים, מהורים ומתלמידים.

מהלך המפגש:

פתיחה:

המנחה מציגה את העשייה הבית ספרית למען קידום תקשורת וירטואלית בטוחה- לאורך השנה ובמיוחד בשבוע האינטרנט הבטוח. לאחר מכן מציגה את מטרות המפגש הנוכחי: פיתוח אמנה משותפת של כל אוכלוסיות בית הספר לתקשורת וירטואלית בטוחה ויצירת תוצרים המקדמים תקשורת וירטואלית בטוחה.

מהלך הפעילות:

המנחה מקיימת דיון מליאתי בשאלה: מהן הסוגיות המהותיות הקשורות לתקשורת בטוחה של התלמידים ברשתות החברתיות?

יש לרשום את דברי המשתתפים בנושאים על גבי הלוח/ להוסיף אותם לרשימת נושאים שהוכנה מראש. נושאים רלוונטיים עשויים להיות:

- נהלים וכללים לתקשורת כיתתית ברשת (לדוגמא, מספר הקבוצות המותר בכיתה, שעות פעילות הקבוצות, הכנסה והוצאה של תלמידים מקבוצות),
- שיח מכבד והימנעות מאלימות מילולית, כגון: עלבונות, לעג, קללות, איומים וכו' ברשת;
- הימנעות מאלימות ויזואלית ברשת, לרבות העלאת תמונות או סרטונים פוגעים.
- ערבות הדדית ותפקידם של העומדים מהצד העדים לפגיעה.

משימה בקבוצות:

כל קבוצה מקבלת נושא או שניים לדיון, מתוך רשימת הנושאים הכתובה על הלוח. מתקיים דיון קבוצתי על פי כרטיסי דיון (מצ"ב). נציג מכל קבוצה כותב את החלטות קבוצתו בנושא.

סיכום:

במליאה: נציג מכל קבוצה מציג את סיכום הדיון בקבוצה. מוצגת תשתית האמנה המלאה.

כרטיס דיון:

כרטיס לדיון בקבוצה

_____ :הסוגיה לדיון

• הכלל הקבוצתי ביחס לסוגיה (מומלץ לנסח כ"סלוגן")

• הציעו שלוש דרכים להטמעה ויישום של הכלל :

_____ 1.

_____ 2.

_____ 3.

לאחר הפעילות היועצת תאסוף את כל הכללים ותפתח מהם אמנה בית ספרית.

2. מערך שיעור להטמעת אמנה בית ספרית לתקשורת מיטבית ברשת

* יש לקיים שיעור זה לאחר שהאמנה הבית ספרית פותחה.

מטרות:

- הטמעת האמנה הבית ספרית לתקשורת וירטואלית מיטבית
- חיבור בין האמנה לחייהם הווירטואליים- חברתיים של הילדים
- פיתוח דרכים ליישום האמנה הלכה למעשה

מהלך הפעילות:

- המנחה מחלקת את האמנה לתלמידים ומקריאה אותה במליאה/מבקשת מהתלמידים לקרוא אותה. יש להסביר את הכללים ולעמוד על משמעותם.
- יש לחלק את התלמידים לקבוצות. כל קבוצה ממנה ראש קבוצה, אשר מרכז את הדיון וכותב את עיקרי הדברים. כל קבוצה מקבלת כלל אחד מהאמנה ודנה בכלל על פי כרטיס הדיון המצ"ב.
- משך הדיון כ-10-15 דקות.
- במליאה: נציג מכל קבוצה מספר על הכלל של קבוצתו ומסביר על משמעות הכלל ועל הדרכים ליישם אותו, בתוספת דוגמא, על פי כרטיס הדיון.
- לאחר הפעילות ניתן לתלות את כרטיסי הדיון על גבי הלוח.

כרטיס דיון ריק:

הנושא:

הכללים:

- 1. •
- 2. •
- 3. •

שאלות לדיון:

- מדוע כללים אלה חשובים?

- איך נוכל לשמור על כללים אלה?

- כתבו על מקרה שבו שמרתם על כללים אלה.

כרטיסי דיון עם כללי האמנה של בי"ס "סמילנסקי" (האמנה מצ"ב במערך הקודם):

תרבות שיח

הכללים:

- בכל כיתה תהיה קבוצה כיתתית אחת, בה שותפים כל הילדים.
- פעילות הקבוצה תתקיים בשעות המקובלות.
- נשמור על מינון מתאים כדי שבקבוצה יהיה נעים.

שאלות לדיון:

- מדוע כללים אלה חשובים?

_____ איך נוכל לשמור על כללים אלה?

_____ כתבו על מקרה שבו שמרתם על כללים אלה.

תקשורת מכבדת

הכללים:

- נקפיד על שפה מכבדת ברשתות החברתיות.
- שפה נעימה- נקייה ממילות גנאי, עלבונות או איומים.

שאלות לדין:

- מדוע כללים אלה חשובים?

- איך נוכל לשמור על כללים אלה?
- כתבו על מקרה שבו שמרתם על כללים אלה.

קבלה חברתית

הכללים:

- נגלה יחס חיובי לכל החברים בקבוצה.
- לא נסיר חבר מהקבוצה.

שאלות לדין:

- מדוע כללים אלה חשובים?

- איך נוכל לשמור על כללים אלה?
- כתבו על מקרה שבו שמרתם על כללים אלה.

הפצת תמונות וסרטונים

הכללים:

- נבקש רשות מחברים לפני שנעלה את תמונתם.
- לא נעלה תמונות או סרטונים מביכים או פוגעים.

שאלות לדין:

- מדוע כללים אלה חשובים?

- איך נוכל לשמור על כללים אלה? _____

- כתבו על מקרה שבו שמרתם על כללים אלה. _____

מקורות

1. [בריונות ברשת החברתית](#). אתר בין הצלולים.
2. [האם מחשבים נושכים?](#) אתר בין הצלולים.
3. [הזכות לשם טוב- לא עושים שיימינג!](#) המרכז לטכנולוגיה חינוכית.
4. [לוקחים 30 שניות למחשבה](#). משרד החינוך, הקטלוג החינוכי.
5. [מילים יוצרות מציאות: עוצרים חושבים. מכבדים](#). אתר בין הצלולים.
6. [רשת ביטחון](#). המרכז לטכנולוגיה חינוכית.